

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 128 2007

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2008 och för recensioner 1 september 2008.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367-8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-25-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2007

Maria Jönsson, *Som en byracka. Självbiografi, estetik och politik i Agneta Klingspors författarskap*. Bokförlaget h:ström – Text & Kultur. Umeå 2006.

En av de mest kända kvinnokampsångerna i Sverige är ”Åh åh åh tjejer, åh åh åh tjejer – vi måste höja våra röster för att höras”. Författaren Agneta Klingspor var en av dem som höjde rösten på 1970-talet och som har fortsatt att höja sin röst sedan den skandalomsusade debuten med *Inte skära bara rispa* år 1977. Maria Jönssons doktorsavhandling *Som en byracka. Självbiografi, estetik och politik i Agneta Klingspors författarskap* (som hon försvarade vid Umeå universitet 25 november 2006) handlar just om Klingspors kamp att få och ta ordet – en kamp som Jönsson menar är central för Klingspors författarskap och därmed också står i centrum i denna första större akademiska studie av författarskapet.

Syftet är att ”undersöka hur kampen för att ta ordet gestaltas i Agneta Klingspors författarskap.” (s. 20) För att ha möjlighet att genomföra detta laborerar Jönsson med två frågeställningar, som är relaterade men som behandlas var för sig i avhandlingen: 1) Hur gestaltas kampen för att ta ordet i det självbiografiska projektet? 2) Hur gestaltas kampen för att ta ordet i det estetiska projektet? Den intresseväckande titeln, *Som en byracka*, är en beskrivning av det som Maria Jönsson menar är utmärkande för Agneta Klingspors författarskap, hennes politiska och estetiska position: en besvärlighet som bäst liknas vid ”byrackans vägran att bli hemtam”, som baksidestexten beskriver det.

Låt mig direkt deklarerat att denna till sitt yttre lockande avhandling också är en spännande och välskriven studie, rik på relevanta iakttagelser och resonemang. Min recension av den följer i mångt och mycket min oppositions disposition: jag inleder med ett referat och en genomgång av avhandlingens slutsatser, därefter går jag över till att diskutera ett antal frågeställningar och problem som jag menar är relevanta innan jag avrundar med ett sammanfattande omdöme kring avhandlingen.

Avhandlingen inleds med ett citat av en av Klingspors dikter (hämtad ur diktsamlingen *Oajas dans* från 1987) som Maria Jönsson läser som en kamp för att komma till tals: en kamp som är på liv och död: ”det är med livet som klump i halsen förfat-

taren knyter näven för att kunna skriva.” (s. 13 f.) Studien fokuserar med andra ord direkt den centrala problematik Jönsson menar präglar Agneta Klingspors författarskap, och ger därefter läsaren information om bakgrunden till studien.

Ett viktigt vetenskapligt argument har att göra med historieskrivning och i detta fall litteraturhistorieskrivning. Jönsson menar att bilden av Agneta Klingspors författarskap (och andra så kallade bekännelseförfattare) är problematisk av främst två skäl: Dels för att bilden naglar fast pågående författarskap i en tid (1970-talet) och i en genre (bekänneliteliteratur), dels för att bilden stänger dörren till betydelsefulla frågor som fortfarande är aktuella genom att frågorna anses vara avklarade, redan diskuterade, lösta. Ett delsyfte med avhandlingen blir därför att ”nyansera historieskrivningen något, i alla fall peka ut några av de färdvägar som en av de så kallade bekännelseförfattarna slagit in på sedan sjuttioalet.” (s. 17)

Maria Jönsson vill alltså undersöka Klingspors författarskap och dess utveckling därför att hon är intresserad av att se hur en bekännelseförfattare hittar till sitt författarskap, finner sin röst och sin författarroll över tid (projektet började som en avhandling om det självbiografiska berättandet under 1970-talet). Men hon menar också att kampen för att ta ordet är relaterad till frågor som rör genus, identitet och skrivande mer generellt. Kampen är specifik för Klingspor men den kan också kopplas till en mer allmän genreproblematik, till striden om tolkningsföreträde som pågår i de självbiografiska genrererna och till den rättgångssituation som återfinns i många av dess texter och paratexter. För att belysa denna kamp och det både specifikt individuella och det mer generella sätter Jönsson fokus på processerna: processen kampen för att ta ordet, som i sin tur sätter fokus på kanoniseringsprocessen och vilken betydelse genus har i sammanhanget.

Metoden är textanalytisk, hermeneutiskt orienterad. De litterära texterna är i fokus och analyseras i relation till ett antal sociala, litterära och historiska kontexter: debatten om bekänneliteliteraturen, litteratursynen inom kvinnorörelsen under 1970-talet, debatten om postmodernismen under 1980-talet, nybiografismen under millennieskiftet, receptionen av Klingspors verk samt relevanta beröringspunkter med andra författare.

Som en byracka är alltså en studie som med genus i fokus vill diskutera ett enskilt författarskap (Agneta Klingspors), en genre (den självbiogra-

fiska) och värderings och kanoniseringsprocesser. Kampen att ta ordet fokuserar *inte* privatpersonen Agneta Klingspor – och detta är betydelsefullt för Maria Jönsson och avhandlingen. Det handlar om ett författarskap och hur detta författarskap behandlats i det offentliga rummet och i litteraturhistorieskrivning – det handlar inte om en person.

Hur närmar då Maria Jönsson sig Agneta Klingspors författarskap? Vilka är avhandlingens grundläggande utgångspunkter och centrala begrepp? Jönsson tar avstamp i den rika forskningen om självbiografiska texter, som fick ett uppsving i slutet av 1900-talet när även genren i sig fick en ny boom. Betydelsefulla svenska forskare i studien är Cristine Sarrimo, Lisbeth Larsson och Kerstin Munch. Inte minst därför att de i likhet med Jönsson närmar sig den självbiografiska genren utifrån ett perspektiv som tar fasta på genus och som betraktar genre primärt som någonting kommunikativt (Fowler). Den återkommande och olösbare frågan om självbiografiska texter är mer sanna än andra texter står inte i fokus i *Som en byracka*, utan Jönsson är mer intresserad av att se hur genren – och hur enskilda texter i sig – arbetar för att läsas på ett visst sätt. (En riktning som Jönsson också menar präglar de senaste årens forskning och diskussion kring självbiografiska texter.) Maria Jönssons definition av självbiografi blir således: ”självbiografiska texter utmärker sig genom sitt sätt att rikta sig till läsaren. I denna riktning är sättet att referera till en utanförliggande verklighet, sanningsanspråket, författarinstansen och autenticitetssträvan centrala aspekter. Huruvida det faktiskt föreligger en utanförliggande verklighet, en sanning eller en särskild autenticitet i texten har mindre betydelse; poängen är att moderna självbiografiska texter använder sig av, leker med, och blir begripliga i ljuset av denna sanningsdiskurs. Denna sanningsdiskurs är, som många forskare visat, starkt genuspräglad.” (s. 39 f.)

Avhandlingen vill ta författarens anspråk på allvar för att tala med John Paul Eakin, som också citeras, analysera vilken typ av kontrakt som upprättas med läsaren och vilken betydelse genus har i dessa processer. Här lutar sig Jönsson bl a mot Leigh Gilmore och Gilmores diskussion kring auktorisationsprocesser, som också Larsson använder sig av. Detta är också en logisk följd av en historiserande litteratursyn, som också blir en självklar grund för en studie med genus i fokus. ”Klinspors böcker sätter alltså på ett tydligt sätt

igång och synliggör den auktorisationsprocess som Gilmore och Larsson talar om. Samtidigt tematiserar också Klingspor själv denna process i sitt författarskap. Hennes texter kommer nämligen alltmer att handla om just en kamp om livsberättelsen, vem som har rätt att berätta den, och vad som är sant – en kamp som är personlig men som också har med frågor om genre och genus att göra.” (s. 44) Ett centralt analytiskt begrepp i studiens analys och diskussion av det självbiografiska projektet blir alltså: auktorisation.

Den inledande första delen innehåller också en längre bakgrundsteckning av 1970-talets kvinnorörelse och bekännelselitteratur. Detta är den period när Klingspor debuterar, den kontext hon kliver in i som författare och därmed en viktig bakgrund för avhandlingsprojektet likväl som för Klingspors författarprojekt. Maria Jönsson diskuterar vilken funktion bekännelselitteraturen hade i kvinnorörelsen och relaterar denna till det krav på medvetandehöjning som vid denna tid kan sägas ha varit ett mer allmänt krav och en mer allmän strategi, inte bara inom kvinnorörelsen utan även inom vänsterrörelsen i allmänhet. Cheri Registers normativa litteraturkritik får stå som en representant för de som krävde att litteraturen skulle vara utformad på ett visst sätt för att fylla en viss funktion. ”Det som eftersträvades var en sanningsenlig verklighetsskildring gestaltad med ett vardagligt språk som kunde verka medvetandehöjande på läsaren.” (s. 53) Jönsson lyfter också fram att bekännelselitteraturen direkt blev förknippad med någonting negativt. Termen användes pejorativt av kritiker och kopplades till ett kvinnligt skrivande – som i sig sågs som någonting sämre.

Avhandlingen understryker att bekännelselitteraturen som genre har en komplex relation till det kvinnokulturella projektet på 1970-talet. Många författare var verksamma inom kvinnorörelsen och hade som uttalat syfte att utforska och skapa en ny kvinnlig identitet. Men författarna var också fria författare, egna individer där litteraturen främst fungerade som ett identitetssökande verktyg för den enskilda författaren. Att skriva är primärt ett individuellt projekt som handlar om att transcendera sin immanenta position som kvinna, att tala med ett språk som inte finns. Det är därför det apologetiska (här lutar sig Jönsson bl a mot Anders Öhman) inslaget i böckerna blir så betydelsefullt. Att förlagen insåg att de kunde sälja böcker, tjäna pengar på genren synliggörs

inte minst genom att böckernas paratext anknuter till och profiterar på genren och dess rykte.

Avhandlingens andra del: ”Med livet som insats. Kampen för att ta ordet i det självbiografiska projektet” är indelad i två avsnitt: I den första delen ”Att minnas” analyseras tre böcker: *Inte skära bara rispa* (1977), *Tryggare kan ingen vara* (1979) och *Framkallning* (1999). Centralt i avsnittet är frågor som berör positionering, auktoritet, röstgivning och minnesarbete – kampen om att ta ordet, bearbetningen av den biografiska grundberättelsen. I det andra avsnittet ”Att glömma” står *Nyckelroman* (1994) och det metafiktiva i fokus. Centralt är att frågan om identitet har med genre att göra – formens ramar påverkar vilket jag som skrivs fram – inte minst författaridentitet. Maria Jönsson analyserar och diskuterar hur en estetisk grundsyn som vidareutvecklas växer fram i denna text. Hon visar hur Klingspor väljer att gå in i och utveckla de påstådda och utpekade brister i hennes texter som kritiken lyfter fram och att detta kan relateras till genus och till en språkförståelse som för tankarna till Julia Kristeva: att finna ett nytt alternativt språk för att tala om de nedstade erfarenheterna. Även böckerna *Minne* (1997) samt diktsamlingarna *Lavendelsvisa* (1985) och *Oajas dans* (1987) och novellsamlingen *Kötttryckningarna* (1990) berörs i detta avsnitt som också diskuterar reception och genre.

Avhandlingen har alltså en kronologisk uppläggning, den följer utvecklingen av författarskapet från debuten på 1970-talet till Klingspors senaste verk från 2006. Genom att undersöka hur författaren positionerar sig inåt (i förhållande till sitt objekt i texten) och utåt (i förhållande till andra texter, fältet etc.) analyseras hur författaren Agneta Klingspor tar och ger röst och vad detta får för implikationer – för henne som författare, för hennes texter och för dem hon skildrar. (Begreppen positionering inåt och utåt är Maria Jönssons variant av Edward Saids begrepp strategisk placering och strategisk gruppering.) Dessutom – och detta är viktigt – synliggörs hur möjligheten att ta till orda, att positionera sig, begränsas av genre som i sin tur är relaterat till de positioner och handlingsutrymmen som kön ger/skapar.

Klingspors verk *Inte skära bara rispa*, *Tryggare kan ingen vara* och *Framkallning* analyseras med hjälp av samma verktyg och i samma ordning: Först fokuseras positioneringen utåt genom en analys av paratexter (Genette): titel, omslag,

baksidestext, förord, motto, dedikation, artiklar i pressen, mottagandet. Därefter riktas intresset mot positionering inåt: relationen mellan författare, berättare, författarjag, genre och berättelse.

Avhandlingen visar att positioneringen utåt i *Inte skära bara rispa* är försvarsinriktad, att den arbetar för att upprätta en plats att tala ifrån – auktoritet – och att den måste argumentera åt två håll: Dels mot en mer konservativ läsart som ser bekännelsen som ickelitteratur och som kommersiell produkt, en kvinnlig låg och moraliskt förkastlig genre. Dels mot en feministisk läsart som visserligen delar utgångspunkten det personliga är politiskt, men som också hyser dubier vad gäller kommersialisering, individualisering etc. En viktig slutsats här är att författarens positionering utåt – för att den skall lyckas – är att framhålla att författaren och berättaren är en och samma. Den arbetar med sammansmältning mellan dessa båda instanser. I samma boks positioneringen inåt går rörelsen åt motsatt håll: här är det grundläggande att författaren och berättaren inte är en och samma. I positioneringen inåt tar författaren avstånd från berättaren (hon som berättar är inte hon som redigerar).

I den följande romanen *Tryggare kan ingen vara* har Klingspor bytt berättarstrategi. Här visar Jönsson tydligt vilken betydelse olika biografiska tolkningar får för berättelsen genom författarens positionering inåt. Här skapas auktoritet genom sammansmältning: i inledningen av romanen föder berättarjaget barnet som sedan blir berättare. Hon är med andra ord den andra som hon ger röst (den skapande guden Janus med två ansikten), samtidigt som det finns ett avstånd mellan barnet och författaren där barnet får stå för sin berättelse. Jönsson lyfter fram att Klingspors arbete med olika typer av berättarpositioner synliggör vissa teman. Minnesprocessen hamnar i fokus och romanen ställer viktiga frågor kring vems minnen som är de sanna minnena, och inte minst hur minnet fungerar. Men också det självbiografiska berättandets möjligheter tas upp och inte minst problematiken med att ge röst.

Framkallning kommer ut i ett helt annat litterärt klimat och är en annan typ av berättelse. Jönsson betonar att texten har ett dubbelt perspektiv genom att den behandlar vad det innebär att skriva faderns historia, dvs någon annans liv, samtidigt som den också diskuterar vad det innebär att skriva den egna historien och ställer frågor kring hur det egna livet är sammanlänkat med an-

dra liv. Positioneringen utåt, inte minst titel och baksidestext, betonar här att läsaren håller något konstruerat, skapat, i sin hand. Berättartekniskt laborerar Klingspor även i denna roman med flera olika berättare som belyser huvudpersonernas historia från flera perspektiv och sammansmältning är även i denna roman en viktig strategi. Berättelsen inleds med en begravningsscen där berättaren (dottern som skall berätta om sin fader) och fadern blir ett – sammansmältning – genom befruktning. Berättaren ser framför sig hur hon är en del av faderns kropp innan hon får ett andra tillfälligt hem i moderns kropp.

Genom de olika berättarpositionerna kan Klingspor även i denna bok fokusera centrala teman: hur minnesarbetet är en kamp om sanningen, kampen att ta ordet, och de konsekvenser denna kamp får, om att ord ger liv och dödar samtidigt: ”Skrivandet är ett slags överlevnadsstrategi, att ta ordet tillbaka, stå för rätten att tala, är att samtidigt döda den andre.” (s. 178.)

Maria Jönsson tydliggör med andra ord den rättegångssituation den kvinnliga bekännelseförfattaren befinner sig i – en situation som tidigare forskning visat är grundläggande för genren i sig men som har särskilda implikationer för kvinnor.

Och att detta påverkar hur Klingspor positionerar sig utåt och inåt, och därigenom hennes berättelser: både innehållsmässigt och formmässigt. Det blir tydligt genom att Maria Jönsson valt att närma sig författarskapet från dessa håll och med dessa verktyg.

I avhandlingens tredje del ”Woff, kakakak, bäää, morr” fokuseras det estetiska projektet. Fadern i en av Agneta Klingspors böcker kallar hennes romaner för dassblommor. En recension av ett av Klingspors verk hade rubriken: ”Jag kräks när jag läser Agneta Klingspor”. Klingspors eget svar på detta blev: ”Jag torkade av mig, blev van” som hon skriver i antologin *Kärlek, makt och systerskap*. För Maria Jönsson är detta en grundläggande utgångspunkt. Liksom vad gäller analysen och diskussionen av Klingspors självbiografiska projekt är Jönsson ett medvetet estetiskt projekt på spåren. ”Jag vill argumentera för att Klingspors estetik är ett slags underordningens politik, det är ett försök att ta sig ur den återvändsgränd hon hamnat i under beteckningarna ’kvinnoförfattare’, ’bekännare’ och så vidare.” (s. 220)

För att undersöka denna estetik som Jönsson

också menar är en politik analyseras novellsamlingen *Köttryckningar* (1990), som ses som kulmen på en utvecklingslinje (s. 220). Liksom var fallet i de texter som i studien läses som betydelsefulla för det självbiografiska projektet så fokuseras även i detta avsnitt relationen mellan form och innehåll. Motiven – kroppen, sexualiteten, våld, död i relation till det självbiografiska och metaliterära – är länkade till stilen. *Köttryckningar* flödar av abstrakta ord, resonemang och bilder, surrealistiska drömmar som staplas på varandra och där vägen genom kroppen är central – kroppen i konkret eller metaforisk betydelse.

Maria Jönsson läser och tolkar den kroppsliga estetiken i relation till och genom två olika betydelsefulla kontexter. Den första är det modernistiska litterära kärleksarvet; den starkt genuskodade. Agneta Klingspors förbindelser till kvinnliga författare som Edith Södergran och Rut Hillarp synliggörs och diskuteras, liksom problematiken med att befinna sig i ett kärlekens ödeland (med självklara referenser till Anneli Brännström Öhman) där mannen vänt ryggen till kvinnan och där mötet (det litterära) inte är möjligt. Vad betyder idealbilden av kärleken och den genuskodade idealbilden av författaren för kvinnor som vill HA ALLT som Agneta Klingspor? Det är en viktig fråga.

Den andra är den groteska traditionen. Här belyser Jönsson både Klingspors förhållande till den modernistiska grotesken där allt är nattsvart (efter kriget) och till den realistiska grotesken (Bachtin) där allt hänger ihop, är en process – liv och död i ett – och livet hyllas. Där skrattet befriar genom att nedta och visa på relativitet och process (medeltida). Där köttet bejakas, där uppror också är liv. Jönsson visar hur Klingspor använder grotesken – den modernistiska – på en motivisk och tematisk nivå för att problematisera en kärleks och konstnärsmyt i en senmodernistiskt kontext samtidigt som den groteska realismen slår igenom på en stilistisk nivå: det disharmoniska, skrattet, den materiellt-kroppsliga principen. ”Det är en gestaltning av en kvinnlig konstnärsproblematik som handlar om att ta ordet tillbaka, att förena kropp och ord, att kunna skriva som kvinna. Det är också ett stilistiskt experiment som handlar om att hitta ett sätt att skriva med och inte mot kroppen.” (s. 278)

Avhandlingens fjärde och avslutande del innehåller sammanfattning, men också en vidare dis-

kussion av byrackans position och konsten att avsluta en livsberättelse. Jönsson resonerar kring köttet som blir ord och ordet som blir kött och de självklara parallellerna till Johannesevangeliet. Hon menar att dessa processer kan relateras till en diskussion om fadersmord (på symbolisk nivå – hur blir kvinnor författare): att ta ordet från fadern och den litterära institutionen. Det självbiografiska projektet förvandlar kött till ord, sitt eget kött och familjens: ”ta mitt blod som fadern ropar i en av böckerna” – men får också köttliga konsekvenser. Det estetiska projektet gör ordet till kött – groteskens funktion.

Byrackans position är som jag tidigare påtalat en beskrivning av den position Maria Jönsson menar att Agneta Klingspor valt i sitt författarskap. Hon är en besvärlig författare för att hon valt en besvärlig väg – hon vill helheten – vill berätta men på sina egna villkor (vill inte överge kroppen, vill inte enbart skildra på ett speciellt vis, vill vara feminist men på sina egna villkor). Detta är med Maria Jönssons ord byrackans position; en estetik och en politik. Jönsson framhåller att denna position är än mer central i den senaste boken: *Går det åt helvete är jag ändå född* (2006), som kom ut i avhandlingens slutskede men som trots det är en del av studien. Här har Klingspor givit oss en verksamhetsberättelse över det liv som omger och utgör författarskapet: det fula, sjuka, kantiga – defektmanin som präglar och utgör den konstnärliga positionen.

Avhandlingen avslutas med ett avsnitt som handlar om att sätta punkt, konsten att avsluta en livsberättelse. Där diskuteras om det är möjligt att avsluta ett biografiskt berättande eller ej. Och genom att analysera texter av Kerstin Bergström och Kerstin Thorvall belyser Jönsson två olika förhållningssätt till denna fråga: Thorvall får representera den berättare (dotter) som möjligtvis kan förstå men aldrig försonas med eller förlåta sin moder. Bergström får representera en motsatt hållning; den där berättaren tar ansvar för sin berättelse och överlåter åt livet att sätta punkt.

Som jag hoppas har framgått är det faktum att avhandlingen följer två spår, det självbiografiska och det estetiska, inte bara pedagogiskt utan synliggör dessutom något centralt hos Klingspor. Men det väcker också en del intressanta frågor vad gäller relationen mellan dessa två projekt; inte minst i fråga om den centrala auktorisationsprocessen. Min uppfattning är att avhandlingens diskussion

av auktorisation är ingående och väl grundad vad gäller det självbiografiska projektet men inte lika utvecklad vad gäller det estetiska projektet – inte minst om vi talar om analysen av paratexterna. Är det någon skillnad mellan hur Agneta Klingspor kommunicerar sina båda projekt? Om så är fallet – vari består skillnaden?

Att läsaren och läsarens kompetens är grundläggande för Maria Jönssons analyser och slutsatser är självklart, inte minst mot bakgrund av den genreförståelse avhandlingen arbetar utifrån. Men vilken betydelse läsaren, genus och läsarens kompetenser har i de processer Maria Jönsson fokuserar är som jag redan understrukt inte alldeles tydligt. Här väcker avhandlingen många intressanta och relevanta frågor som den inte ger svar på: Vad händer exempelvis med den läsare som möter Klingspor genom ett av hennes senare verk, dvs. en läsare som inte läser henne kronologiskt, i ”rätt” ordning? Vad händer om vi riktar intresset mot de kompetenser som krävs för att läsa olika typer av texter?

Relaterad till detta frågekluster är problemet kring vilken betydelse Maria Jönssons val av kontext och hennes disposition har för läsarens förståelse av Klingspors båda projekt. Nu placeras hon in i den kvinnliga bekännelsestraditionen fullt ut genom att avhandlingen inleder med denna bakgrund, genom att Maria Jönsson läser Klingspor i relation till andra kvinnliga bekännelseförfattare och genom att studien avslutas med en diskussion av Kerstin Thorvall och Kerstin Bergström – andra s.k. bekännelseförfattare eller kvinnoförfattare (även om de naturligtvis liksom Klingspor också har beskrivits med andra epitet). Vad får det för betydelse att Klingspor inte konkret placeras in i en litterär kontext bestående av exempelvis andra unga manliga författare (förutom Ulf Lundells *Jack*), eller författare inriktade på formexperiment? Maria Jönsson är inne på att det är möjligt att läsa Klingspor i relation till många andra litterära kontexter, men utvecklar inte närmare exakt vilka och vad detta i så fall skulle innebära för hennes texter och hennes författarskap.

Att jag väljer att dröja vid dessa problem är beroende av att val av kontext är så avgörande för alla vetenskapliga studier, och att Maria Jönssons avhandling genom att dels explicit lyfta frågan om litteraturhistorieskrivning och värdering, dels genom sitt val av kontext aktualiserar den. Läser man Torbjörn Forslids avhandling om Sven Delblancs bekännelser (som Maria Jönsson refererar

till) samtidigt som Jönssons om Klingspors be-kännelser är det omöjligt att inte reflektera över kontextens betydelse för hur en genre och ett författarskap tolkas och värderas. Forslids inplacering av Delblanc i den traditionellt manligt kodade bekännelsetraditionen (Augustinus, Rousseau, Strindberg) medför exempelvis att det inte finns något behov av att diskutera värderingen av genren eftersom bekännelsen i denna kontext inte uppfattas som något negativt – tvärtom. Det synliggör ett av (litteratur)forskningens och historiskrivningens dilemma: de separata och olika värderade berättelserna som ofta är könskodade.

Om frågan om skilda berättelser är ett vetenskapligt problem som är relevant att lyfta och reflektera över så är slutkapitlet ”Konsten att avsluta en livsberättelse” provocerande. Detta av två anledningar: För det första därför att Agneta Klingspors författarskap inte är avslutat utan pågående – så vad menas då med livsberättelse och vad menas med att sätta punkt? Hur skall jag som läsare tolka detta avhandlingsslut med två alternativa förhållningssätt? För det andra: Hur hänger det ihop med avhandlingens grundläggande frågor? Varför avsluta en avhandling om Agneta Klingspors författarskap genom att lyfta fram två andra författare: Thorvall och Bergström?

Som framkommit är en central term i avhandlingen just författarskap. Redan titeln signalerar att studien fokuserar just denna aspekt. Trots det diskuteras termen inte i studien. Det saknar jag. En närmare definition eller i alla fall diskussion av författarskap är viktig, som jag ser det, av flera skäl: För det första därför att det är en central term i avhandlingen, för det andra därför att förståelsen påverkar vilka texter som analyseras i avhandlingen och även studiens slutsatser och för det tredje därför att det är väsentligt för en studie med genusperspektiv som diskuterar värderingsprocesser.

En viktig fråga som väcks genom att termen författarskap inte belyses närmare har att göra med problemet: utvecklas ett författarskap? När avsikten med avhandlingen formuleras skriver Maria Jönsson: ”Jag har för avsikt att ur detta sammanhang [fastnaglandet i bekännelselitteraturen – min kommentar] lyfta ut Agneta Klingspors författarskap, studera det närmare och följa det från sjuttio- till nittiotal för att analysera hur det utvecklats efter debuten. Jag intresserar mig för hur en så kallad bekännelseförfattare hittar

till sitt författarskap, finner sin röst och sin författarroll över tid.” (s. 17) Här framkommer det implicit att ett författarskap är något som utvecklas över tid. Det är med andra ord en relativt traditionell syn på både utveckling och författarskap som kommuniceras här. När Maria Jönsson längre fram i avhandlingen dessutom explicit deklarerar att hon följer det självbiografiska spåret kronologiskt ”från ett relativt oproblematiserat bekännande till en medveten konstnärlig prövning av det självbiografiska berättandets möjligheter” blir det något problematiskt (s. 71) Innebär det att jag skall tolka det som att Jönsson skriver under på delar av den kritik som riktats mot bekännelsegenren, och som hon tidigare i studien argumenterat mot? Avhandlingens kronologiska disposition underbygger i viss mån en sådan syn. Den går från att analysera det självbiografiska projektet till att analysera det estetiska, från den okomplicerade livsberättelsen till det mer utvecklade metalitterära projektet.

Mitt andra skäl till att jag gärna sett en diskussion av termen författarskap har att göra med urval och avgränsningar: närmare bestämt de texter av Agneta Klingspor som behandlas och som därigenom får stå för det som benämns för Klingspors författarskap. ”Jag förhåller mig till hela Klingspors skönlitterära produktion. Det betyder givetvis inte att min undersökning täcker in hela författarskapet” skriver Jönsson. (s. 23) Två saker är intressanta i denna formulering: Det första handlar om att gardera sig mot att inte vara heltäckande, vilket inte är något problematiskt utan helt naturligt. Det andra handlar om att det är möjligt att tolka uttalandet som att även Klingspors icke skönlitterära produktion är en del av hennes författarskap (och hon har en diger produktion som konstkritiker, debattör, dramatiker etc.) samtidigt som det tydliggörs att det endast är det skönlitterära som är i fokus. Det finns en oklarhet kring vilka texter som hör till ett författarskap som påverkar både synen på Agneta Klingspor och på olika typer av texter.

Mitt tredje skäl har med genus att göra och är relaterat till de två första. Eftersom avhandlingen har ett grundläggande genusperspektiv – ett feministiskt perspektiv skulle jag vilja påstå eftersom frågan om makt är central – så blir frågan om hur ett författarskap definieras extra betydelsefull. Maria Jönsson diskuterar vilken betydelse kön har för kanoniseringsprocesser och andra typer av värderingsprocesser, samt vilken betydelse

det har för skrivandet – i kampen för att ta ordet – men fokuserar aldrig direkt och explicit på vilken betydelse det har för synen på författarskap. Här blir också frågan huruvida Agneta Klingspors författarskap skall eller kan ses som representativt eller avvikande relevant. Båda perspektiven finns i avhandlingen men Maria Jönsson utvecklar inte frågan: Vad vinner man på att se henne som representativ och vad förlorar man? I *I ljust av Foucaults syn* på beaktelsen och sexualiteten och subjektet så framstår Klingspor som en representant för det moderna subjektet *per se*. Samtidigt vill Klingspors omgivning (representerad av kritiken) gärna se henne som avvikande – något marginellt. Det är en intressant paradox i svang här mellan kroppar och kön och identiteter och subjekt som pockar på uppmärksamhet.

I anslutning till denna fråga är det också relevant att fundera över vad det får för betydelse att avhandlingen inte diskuterar sin syn på kön/genus. Kön/genus är centrala begrepp i avhandlingen och används synonymt av vad jag kan förstå, men det förs aldrig något utförligare resonemang kring hur Maria Jönsson ser på begreppen.

Vad gäller formalia vill jag ta upp två saker: citat-teknik och litteraturförteckning. Maria Jönsson är en driven skribent som inte lämnar läsaren därhän utan som tydligt visar hur och varför hon läst och tänkt på ett visst sätt. Avhandlingen ger också stor plats åt Agneta Klingspors författarskap genom den mycket rikliga förekomsten av citat ur hennes författarskap – just olika typer av citatsfunktion i vetenskapliga texter är en intressant fråga i sig. Genom att Jönsson faktiskt använder citaten för att konkretisera sina resonemang och för att visa läsaren hur Klingspor arbetar i sina texter fyller citaten en funktion. Däremot frågar jag mig varför Maria Jönsson emellanåt utelämnat en rad mitt i ett citat, eller i slutet eller början av ett citat. Vissa av dessa utslutningar är direkt betydelsebärande i den mening att de rader som tagit bort från citatet är centrala i en passage. För att använda Maria Jönssons egen terminologi handlar det om att jag som läsare funderar över vilken redigeringsprincip avhandlingsförfattaren använt sig av och vilken betydelse det får för texten och läsaren.

En liknande fråga är relevant att ställa vad gäller avhandlingens litteraturlista. En petig läsare som jag saknar en del titlar som refereras till in-

direkt i studien. Maria Jönsson lyfter exempelvis fram Klingspors omfattande artikelproduktion som recensent och konstskribent som betydelsefull för avhandlingens diskussion av det estetiska projektet, men i litteraturlistan återfinns endast en artikel av detta slag. Om dessa artiklar varit viktiga, varför återfinns de inte bland referenserna? Ett annat exempel berör recensionsmaterialet av Klingspors egna verk. Klingspor tillhör de författare som blivit recenserad i många olika typer av tidningar och tidskrifter, men det synliggörs inte i litteraturlistan. Orsaken till att jag nämnder detta har att göra med det faktum att litteraturförteckningar kan fylla flera funktioner utöver den att visa läsaren vilket material som direkt använts i studien; exempelvis vara ett verktyg för att synliggöra en författares genomslag i den litterära offentligheten.

Avslutningsvis: Maria Jönssons avhandling är väl-skriven, intressant och relevant. Den är dessutom något så viktigt som tankeväckande. Maria Jönsson tar Klingspors författarskap på allvar och ger oss läsare inte bara ökad insikt och kunskap om detta författarskap, utan också om hur tolknings- och värderingsprocesser fungerar och vilken betydelse genus/kön har i dessa sammanhang. Det är värdefullt. Avhandlingen visar att litteraturvetenskap inte enbart handlar om text och tolkning utan också om tolkningens och kunskapandets praktik och funktion. Och Maria Jönsson visar vilka spännande frågor som väcks när man är en öppen läsare med genomgående reflexiv hållning.

Annika Olsson

Ann Steiner, *I litteraturens mittfåra. Månadens bok och svensk bokmarknad under 1970-talet*. Makadam. Göteborg & Stockholm 2006.

Ämnet för Ann Steiners avhandling är en bokklubbs tidiga historia, men undersökningen vidgas till att gälla dåtidens föreställningar om makt och värde i litteraturens samhälle. Det är en på många sätt aktuell undersökning som handlar om en debatt som fortfarande pågår med oförminskad styrka – den om författarnas frihet och litteraturens roll i en marknadsekonomi. Samtidigt handlar avhandlingen också om det stora skifte i litteraturens distribution som vi nu genomlever,